

Nieuwe bevoegdheden voor slachtoffers van delicten?

Prof. mr. M.S. Groenhuijsen

Inleiding

Het strafproces is een rechtsstrijd tussen de vervolgende overheid en een vervolgd individu, de verdachte. In deze strijd komt het openbaar ministerie op voor de algemene, collectieve belangen, terwijl de verdachte probeert zoveel mogelijk van zijn persoonlijke vrijheid veilig te stellen. Het is wellicht opvallend dat er tot voor kort doorgaans werd gezwegen over een andere groep die van nabij is betrokken bij strafbare feiten: de slachtoffers.

Wanneer iemand slachtoffer wordt van een misdrijf, is dat vaak een traumatische ervaring. Mensen bij wie in de woning wordt ingebroken voelen zich vaak lange tijd daarna nog onrustig en onveilig. Vrouwen die het slachtoffer van een zedendelict zijn geworden, kunnen vaak vele jaren in meerdere opzichten niet normaal meer functioneren. Maar ook minder spectaculaire feiten als tasjesroof, frequente winkeldiefstal, autokraken, eenvoudige mishandeling en insluiping kunnen enorme gevolgen hebben. De slachtoffers hebben vaak schade geleden en zijn bovendien ontredderd en teleurgesteld. De vraag is dan wat er in onze rechtsorde voor deze mensen wordt gedaan. Worden zij geholpen? Wordt hun schade vergoed? Of worden zij soms zo bot behandeld dat ze nog verder in de misère raken?

Welnu, als de beschouwing even tot de financiële gevolgen wordt beperkt, dan blijkt dat er verschillende mogelijkheden zijn om in het verband van de strafrechtsbedeling een schadevergoeding te bewerkstelligen. In de voorbereidende fase van het geding kan de politie informeel aandringen op schadevergoeding door de dader, waarna strafrechtelijke actie verder achterwege blijft. Het OM heeft deze zelfde mogelijkheid, maar kan dit bovendien sinds 1983 ook op grond van de wet doen door schadevergoeding als voorwaarde te stellen bij transactie (artikel 74 Sr). Helaas blijkt uit evaluatieonderzoek dat van deze mogelijkheid slechts weinig gebruik wordt gemaakt.

Als de zaak wordt vervolgd kan de strafrechter de dader in het kader van een voorwaardelijke veroordeling verplichten om de toegebrachte schade te vergoeden (artikel 14c Sr). De meest effectieve manier daarbij is om de verdachte te veroordelen tot een hogere voorwaardelijke boete dan het in de bijzondere voorwaarde genoemde bedrag aan schadevergoeding. En tenslotte is het slachtoffer bevoegd om zich als zgn. beledigde partij te voegen in het strafproces (zie artikelen 332-337 Sv). Hij stelt dan een gewone civiele vordering in die bij wijze van uitzondering wordt beoordeeld door de strafrechter. Om de zaak niet te moeilijk te maken heeft men dit slechts tot een beperkt bedrag toegestaan: f 600,- bij de kantonrechter en f 1500,- bij de rechtbank (artikelen 44 en 56 RO). Deze procedure wordt in de praktijk niet zo vaak gebruikt. Daarvoor zijn diverse redenen te noemen. Veel

rechters en advocaten blijken nogal wat reserve te koesteren ten opzichte van het vermengen van civiel- en strafrecht. Aan de andere kant wordt aan veel slachtoffers de informatie onthouden die nodig is om deze mogelijkheid te benutten. Maar als het ondanks deze obstakels tot voeging komt, wordt de vordering bijna altijd toegewezen.

Principiële achtergronden

De slachtoffers hebben, zo blijkt uit het korte overzicht, maar beperkte rechten in het strafproces. De eerste vraag is dan waarom de Nederlandse wetgever bij het ontwerpen van de wetboeken van strafvordering van 1838 en 1926 niet wat royaler is geweest. Daarvoor kunnen vooral *drie redenen* worden genoemd.

Ten *eerste* was men bang dat een grotere rol van het slachtoffer zou leiden tot een te sterke emotionaliteit in het strafproces. Men vreesde dat de wraaklust van het slachtoffer ten koste zou gaan van een zakelijke, objectieve berechting van de dader.

In de *tweede* plaats was men beducht voor het risico dat de waarheidsvinding in het strafproces niet goed zou verlopen als de informanten van de rechter een te groot eigen belang zouden hebben bij de uitkomst van het geding. Wij mogen namelijk niet vergeten dat het slachtoffer als aangever en getuige vaak een belangrijke rol speelt bij de bewijsvoering.

En ten *derde* wilde men voorkomen dat de aandacht van de rechter te veel zou worden afgeleid van de hoofdzaak: het strafgeding. De civielrechtelijke complicaties in verband met schadevergoeding mochten niet groot zijn, want anders zou de strafrechter te weinig zorgvuldig kunnen letten op een kwalitatief behoorlijke afwikkeling van de strafzaak. Als helder voorbeeld noem ik het geval van een juwelenroof. Het kan in dergelijke zaken als onwenselijk worden beschouwd als er dagenlang moet worden gedelibereerd over de exacte lijst van vermiste sieraden, over de waarde van elk voorwerp, over de vraag in welke mate het slachtoffer onderverzekerd was en dergelijke. Al deze (interessante en belangrijke) bezigheden zouden het strafrechtelijk onderzoek kunnen overschaduwen, hetgeen onaanvaardbaar is, gelet op de belangen die daarin voor de verdachte op het spel staan.

Het is dus niet zo dat het slachtoffer *toevallig* grotendeels uit het procesrecht is verdwenen. Daarvoor bestonden wel degelijk reële argumenten. Maar dat neemt niet weg dat een meerderheid van juristen en leken sedertdien een andere visie is gaan benadrukken.

Tegenwoordig vindt bijna iedereen dat het slachtoffer in het strafprocesrecht tekort wordt gedaan. Er zijn volgens mij vooral *drie principiële argumenten* en daarnaast *één praktisch argument* om inderdaad te streven naar aanvullende rechten voor deze groep van gedupeerden. Daarbij moet al op voorhand worden aangetekend dat de overkoepelende betekenis van onze aandacht voor het slachtoffer van een misdrijf moet zijn dat hem wordt duidelijk gemaakt dat hij de samenleving aan zijn zijde heeft: niet hij, maar de dader was fout. Onze eerste zorg moet daarom

zijn dat hem verder ongenoege in het verband van de strafrechtelijke procedure wordt bespaard. Nu dan de argumenten.

Ten *eerste* is er het verschijnsel van de vermaatschappelijking van het recht. Wanneer een strafbaar feit en de reactie daarop vooral worden gezien vanuit de effecten die daardoor in de samenleving worden veroorzaakt, ligt het voor de hand om te benadrukken dat het delict eerst en vooral inbreuk heeft gemaakt op de belangen van de benadeelde. Repressieve actie door de overheid moet dan waar mogelijk beogen ook deze verstoring van het evenwicht ongedaan te maken. De abstractie van het herstellen van de deuk in de rechtsorde overtuigt niet als het tastbare en concrete nadeel in de maatschappij bij een medeburger blijft bestaan.

Een *tweede* argument wordt gevormd door de omstandigheid dat met de publiekrechtelijke straf geen wezenlijk andere doeleinden worden nagestreefd dan met de privaatrechtelijke schadevergoeding. Hoewel veel orthodoxe juristen nog wel even aan dit idee moeten wennen, is het in feite zo dat schadevergoeding precies dezelfde beoogde en onbedoelde effecten kan hebben als een straf: generale en speciale preventie, vergelding en conflictoplossing.

En ten *derde* moet worden gekeken naar de aard van het strafproces. Aan een strafproces zijn allerlei uiteenlopende functies verbonden. Er wordt gestreefd naar gerechtigheid en naar rechtszekerheid, maar uiteindelijk zijn dit allemaal tussenfasen in de richting van het hoofddoel: het bewerkstelligen van een toestand waarin de door het delict in de maatschappij teweeggebrachte onrust is weggenomen. Welnu, het is niet erg aannemelijk dat die onrust goed kan worden weggenomen wanneer we het slachtoffer van het delict in de kou laten staan.

Tenslotte het praktische argument om zoveel mogelijk gedurende het strafproces ook de civiele gevolgen van het delict te regelen. De overheid is reeds gewikkeld in een rechtsstrijd met een verdachte omtrent de gevolgen van een bepaald voorval. Het is dan nogal handig om de benadeelde -die terzake van hetzelfde voorval nog een appeltje heeft te schillen met dezelfde verdachte- mee te laten profiteren van het bestaan en de resultaten van die procedure. Naast de drie genoemde principiële overwegingen is er dus ook het pragmatische argument dat je niet tweemaal moet gaan procederen in verschillende sectoren als de zaak in één keer kan worden afgedaan.

Wenselijke hervormingen

Als de genoemde argumenten overtuigend worden bevonden, rijst vervolgens de vraag *welke maatregelen* moeten worden genomen om het slachtoffer beter tot zijn recht te laten komen. Ik pleit zelf voor verbeteringen op verschillende niveaus.

Schadevergoeding

In de eerste plaats zou de dader vaker moeten worden verplicht om de schade van het slachtoffer te vergoeden¹. Bestaande mogelijkheden daartoe moeten fre-

quenter worden benut en gebleken wettelijke obstakels moeten worden weggenomen. De meest ergerlijke hinderpalen in dit verband zijn de genoemde maxima uit artikelen 44 en 56 RO, de verschijningsplicht (in persoon of bij gemachtigde) van de beledigde partij ter terechtzitting, het verbod om een *deel* van de vordering aan de strafrechter voor te leggen, en de onmogelijkheid van de beledigde partij om een enkele getuige te dagvaarden. Bovendien zou het mijns inziens mogelijk moeten worden om schadevergoeding als straf op te leggen.

Aan deze problemen is uitvoerig aandacht besteed in het rapport van de zgn. commissie Terwee-van Hilten. In maart 1988 heeft deze commissie een aantal van de zojuist genoemde verbeteringen voorgesteld. De limieten van artikelen 44 en 56 RO zouden volgens de commissie moeten worden vervangen door een 'kwalitatief criterium': een vordering is alleen ontvankelijk in het strafgeding indien het om een 'clear case' gaat, dat wil zeggen: het moet om een eenvoudige zaak gaan, die geen langdurig of ingewikkeld onderzoek vereist naar de aansprakelijkheid van de dader of de omvang van de schade. Voorts zou het volgens het rapport mogelijk moeten worden om al in het vooronderzoek een voeging tot stand te brengen (waardoor aanwezigheid bij de openbare zitting niet langer noodzakelijk is) en zou de vordering tot schadevergoeding ook *gedeeltelijk* aan de strafrechter voorgelegd moeten kunnen worden (deze splitsing is vooral handig als een deel van de schade, bijvoorbeeld letselschade, moeilijk te begroten is, terwijl een ander deel, denk aan materiële schade, al lang vaststaat en onbetwist is). In het rapport wordt bovendien geopperd om een nieuwe voorwaarde te introduceren in het kader van de voorwaardelijke veroordeling: de storting van een door de rechter vast te stellen som gelds in het schadefonds geweldsmisdrijven of ten gunste van een instelling die zich ten doel stelt belangen van slachtoffers van strafbare feiten te behartigen. Tenslotte doet de commissie het voorstel om de zogeheten schadevergoedingsstraf in te voeren. De rechter zou volgens dit voorstel bevoegd moeten zijn om een ingediende vordering als *straf* toe te wijzen, waarna het Openbaar Ministerie met de executie zou worden belast.

Naar het zich thans laat aanzien zal het nog wel enige tijd duren voordat op basis van deze voorstellen wetswijzigingen kunnen zijn ingevoerd. Een algemeen probleem is namelijk dat aan het concept van schadevergoeding binnen het strafrecht nogal wat haken en ogen zijn verbonden. In een onderzoeksrapport vanuit de reclasering heeft Dr. Jonna Smit bijvoorbeeld gewezen op de volgende obstakels². Ten eerste is er de moeilijkheid dat veel verdachten niet over de financiële middelen beschikken om een slachtoffer werkelijk tegemoet te komen. Dit zou tot discriminatie kunnen leiden ten gunste van de daders uit de 'betere kringen' en ten nadele van de minder bedeelden. Ten tweede willen sommige slachtoffers absoluut niets meer met de dader te maken hebben en zijn derhalve in het geheel niet gesteld op een schaderegeling. Soms is ook de verzekering van het slachtoffer of de advocaat van de verdachte een belemmerende factor, terwijl het ook in zaken waarin meerdere (hoofdelijk aansprakelijke) daders aanwezig zijn, vaak moeilijk is om tot schadevergoeding te geraken.

Dit is de eerste groep problemen, die voor sommigen aanleiding is voor een terughoudende opstelling tegenover de voorstellen van de commissie-Terwee. Daarnaast zijn er nog (vooral in relatie met de schadevergoedingsstraf) allerlei technisch-juridische en/of dogmatische bezwaren ingebracht tegen het rapport van de commissie³. Ik moet op deze plaats (wegens ruimtegebrek) in het midden laten of de kritiek vanuit de literatuur in alle opzichten terecht is⁴. Ik volsta met de opmerking dat de eerdergenoemde praktische obstakels alsmede de eis van volstreekte dogmatische zuiverheid vrij gemakkelijk tot absolute stilstand in de rechtsontwikkeling zouden kunnen leiden. Immers, *ieder* voorstel tot verandering (lees: verbetering) van het geldende recht kan worden ontraden (lees: geblokkeerd) door te wijzen op enkele *mogelijke nadelen* of enkele groepen van daders of slachtoffers die *niet* van de voorgestelde wijziging kunnen profiteren. Bovendien kan ieder evident en gewenst *voordeel* voor sommige groepen daders en slachtoffers weer worden uitgelegd als een *nadeel* voor al degenen die niet op dezelfde wijze baat hebben van een vernieuwing⁵. Volgens mij wordt de wereld zo op z'n kop gezet. Zo goed als het overbelichten van mogelijke nadelen tot immobilisme zou kunnen leiden, zo kan ook het overvragen, het majoreren, vanuit de slachtofferbeweging dit effect hebben. Wanneer belangenbehartigers van slachtoffers steeds opnieuw concrete voorstellen afwijzen of kritiseren omdat ze niet ver genoeg gaan, ontstaat het risico dat de wetgever en de beleidsmakers hun animo verliezen om zich voor deze groep in te zetten.

Natuurlijk: een kritische opstelling ten aanzien van denkbare hervormingen is vereist. Maar het is tevens noodzakelijk om de kritiek wel in het juiste perspectief te zien, dat wil zeggen: in een afgewogen verhouding met de tastbare voordelen die grote groepen daders en slachtoffers kunnen ontleenen aan een betere regeling van het schadeherstel in strafzaken.

Als voorbeeld noem ik de zienswijze van degenen die denken dat in de strafrechtsbedeling niet nadrukkelijk naar schadeloosstelling van slachtoffers moet worden gestreefd, omdat er bij de meeste daders toch niets te halen is: van een kale kip kun je geen veren plukken. Dat standpunt deugt niet. Inderdaad bieden veel daders volstrekt geen verhaal. Helaas kunnen daarom teveel slachtoffers niet door hun belagers worden gecompenseerd voor de schade die hen is toegebracht. Maar het ontgaat mij hoe daaraan de gevolgtrekking kan worden verbonden om dan tevens af te zien van een wenselijke oplossing in de overige gevallen, waarin schadevergoeding wèl kan worden betaald. Ik voeg hier nog aan toe dat er grote groepen van delicten zijn waarin deze oplossing inderdaad doorgaans opportuun is. In dit verband zou ik op de volgende omstandigheden willen wijzen:

- Er worden steeds meer delicten gepleegd waarbij er vermogende daders zijn: fraudezaken, milieu- en economische delicten in het algemeen, daderschap van rechtspersonen in het algemeen (denk ook aan zwart geld).
- Bij verkeersdelicten en culpose delicten bij beroepsuitoefening (medische kunstfouten!) is de dader doorgaans tegen de schade verzekerd.
- In de strafrechtspleging is de tendens juist in de richting van zwaardere vermogensstraffen, ook bij een minimaal draagkrachtige dader.

- Schadeloosstelling in het kader van de strafrechtspleging kan het totale beslag op het vermogen van de dader eerder verminderen dan vermeerderen.
- Ook niet-volledige schadeloosstelling kan het slachtoffer genoegdoening verschaffen: het gaat het slachtoffer er vooral om dat er tastbaar aandacht wordt geschonken aan zijn positie.

Andere strafvorderlijke hindernissen

In de tweede plaats zouden strafvorderlijke bepalingen moeten worden aangepast die voor slachtoffers uitgesproken frustrerende gevolgen kunnen hebben. We moeten daarbij o.a. denken aan de regeling omtrent de teruggave van inbeslaggenomen voorwerpen van artikelen 118 en 353 Sv. Als uw auto is gestolen en een dag of een week later wordt iemand met deze wagen aangehouden, dan denkt u natuurlijk direct het voertuig terug te kunnen krijgen. Maar dat is lang niet altijd het geval. Teruggave geschiedt namelijk behoudens kleine uitzonderingen steeds aan degene onder wie een voorwerp is inbeslaggenomen. Als de dief (c.q. de heler) geen toestemming geeft, kan de Officier van Justitie of de rechter een voorwerp vaak niet teruggeven aan de eigenaar. De hoge raad heeft al vaak gezegd dat deze onwenselijke (mijns inziens schandalige) situatie alleen door de wetgever kan worden veranderd. Helaas blijkt uit het rapport van een subcommissie van de commissie partiële herziening strafvordering -en uit de reacties daarop- dat deze materie technisch dermate ingewikkeld is dat dit knelpunt nog niet spoedig zal zijn opgelost⁶.

Schadevergoeding door de overheid?

Een volgende stap om de positie van slachtoffers te verbeteren zou kunnen bestaan in het op grotere schaal toekennen van schadevergoeding door de overheid. De mogelijkheden daartoe zijn thans beperkt tot schade ten gevolge van opzettelijk gepleegde geweldsmisdrijven. Bovendien moet er nog aan allerlei andere voorwaarden zijn voldaan (geen verzekering, dader biedt geen verhaal etcetera). Het zgn. Schadefonds Geweldsmisdrijven wordt door de overheid gevoed en bevat middelen om per geval maximaal f 25.000,- materiële schade en f 10.000,- immateriële schade te vergoeden. Twee opmerkingen hierover:

- uitbreiding van de mogelijkheden tot schadevergoeding door de overheid maakt het des te dringender om een rechtsgrond daarvoor te vinden. De overheid is immers niet rechtens aansprakelijk voor de toegebrachte schade, maar doet thans uit billijkheidsoverwegingen een uitkering in 'de meest schrijnende gevallen' (een term uit de Memorie van Toelichting). Als dit in een grotere categorie gevallen zou gaan gebeuren, rijst de vraag waarom de overheid dan niet ook zou moeten opdraaien voor allerlei ander onheil dat burgers kan overkomen. Want laten we nu even nuchter zijn: er is ook vanuit fiscale gezichtspunten voldoende reden om niet vanuit een primaire emotionele reactie ('wat zielig') voor een collectieve voorziening te pleiten, maar om daartoe alleen over te gaan indien

tamelijk nauwkeurig kan worden opgehelderd waarom juist de slachtoffers van misdrijven wèl en andere ongelukkigen niet een aanspraak mogen doen op een offer van de belastingbetaler.

- het schadefonds wekt vooral irritaties door de trage afhandeling van zaken (gemiddeld één à twee jaar). Voor een deel komt dit door de aard van de schade, want vaak is een medische eindtoestand pas na verloop van tijd bereikt. Daar is dus niets aan te doen. Maar voor een ander deel is de oorzaak gelegen in de te beperkte capaciteit van het administratieve apparaat van de Commissie Schadefonds Gewelddismisdrijven. Mij dunkt dat die oorzaak van vertraging met kracht en met spoed moet worden weggenomen.

Beleid

Voor veel slachtoffers van delicten is niet het belangrijkste dat hun schade wordt vergoed. Zij willen vooral netjes worden behandeld. Zij vragen een op empathie gebaseerde bejegening. Zij willen niet gevoelloos als een buitenstaander worden beschouwd die niets met de strafzaak te maken heeft.

De Nederlandse overheid komt binnen zekere grenzen aan dergelijke verlangens tegemoet. Zo heeft een werkgroep onder voorzitterschap van de Zutphense hoofdofficier van justitie Vaillant enige jaren geleden richtlijnen opgesteld voor de bejegening van slachtoffers door de politie en de justitie. Ingevolge deze richtlijnen, die in 1987 landelijk zijn ingevoerd ter zake van alle delicten, heeft *de politie* de volgende taken⁷:

- a. korrekte bejegening van het slachtoffer, dat wil zeggen:
 - korrekt te woord staan
 - zorgvuldig opnemen van de aangifte
 - geven van informatie over
 - * de algemene gang van zaken bij politie en rechtbank
 - * de ontwikkeling in deze zaak
 - * de hulpverleningsmogelijkheden
- b. het verzamelen van relevante informatie over het slachtoffer (schade, letsel, beleving)
- c. het zo mogelijk regelen van schadevergoeding

De taak van de *officier van justitie* houdt in:

- a. het op de hoogte houden van het slachtoffer omtrent de ontwikkelingen in de strafzaak
- b. informatie verstrekken over schadevergoedingsmogelijkheden
- c. het zo mogelijk regelen van schadevergoeding
- d. het slachtoffer in de gelegenheid stellen om een vordering in te stellen als beledigde partij: die zaak op de dagvaarding zetten, zittingsdatum goed doorgeven en dergelijke.

In strafzaken waarin het gaat om heel ernstige delicten zal de officier van justitie bovendien een persoonlijk onderhoud hebben met het slachtoffer of diens nabestaanden om zijn eigen rol in het proces toe te lichten. De uitkomst van de vervolgingsbeslissing kan dan worden besproken, evenals de te verwachten strategie ter terechtzitting etcetera. Uit ervaringen op dit punt blijkt dat slachtoffers bereid zijn hun eigen nogal strikte opvattingen over dergelijke kwesties vergaand te relativiseren als er met hen eerlijk en open over wordt gesproken.

Bij deze richtlijnen moeten tenminste nog twee kanttekeningen worden geplaatst. Ten eerste is het toch wel een teken aan de wand dat de Nederlandse minister van justitie in 1987 aan zijn ondergeschikten bij richtlijn moet voorschrijven dat zij de slachtoffers 'korrekt' bejegenen. Kennelijk mag deze aanwijzing niet als een vanzelfsprekendheid worden beschouwd. Hierbij aansluitend moet worden opgemerkt dat in de praktijk de richtlijnen niet op alle punten stipt worden nageleefd (de lezer moet dit als een understatement beschouwen). Veel slachtoffers krijgen nog steeds niet de informatie waarop ze aanspraak mogen maken en bij het nemen van de vervolgingsbeslissing wordt nog altijd te weinig rekening gehouden met de belangen van de beledigde partij. Het is te hopen dat binnenkort goede evaluatiestudies worden gepubliceerd waarin de gebrekkige uitvoering van de richtlijnen wetenschappelijk wordt aangetoond, omdat op basis daarvan een nieuw appèl op politie en justitie kan worden gedaan om de rechtspraak daadwerkelijk te hervormen.

Mijn tweede kanttekening betreft de puur praktische voorzieningen voor slachtoffers van delicten. Indien een slachtoffer als getuige wordt gehoord ter terechtzitting, moet hij vaak vóór de behandeling van de zaak even wachten. Dat is op zichzelf geen ramp, maar het is bijzonder vervelend als hij dan in dezelfde ruimte is waar zich ook de dader of diens familieleden bevinden⁸. Het zou aanbeveling verdienen om in de toekomst ook ten aanzien van dit soort 'kleinigheden' (die voor de betrokkenen helemaal geen kleinigheden zijn) de nodige hoffelijkheid in acht te nemen jegens het slachtoffer c.q. diens nabestaanden. Daarvoor behoeft geen enkele wet te worden gewijzigd; het gaat vooral om een *mentaliteit* waarin structureel rekening wordt gehouden met de gevoelens van slachtoffers.

Wanneer ik het woord 'mentaliteit' gebruik, moet worden bedacht dat er een verschil kan bestaan tussen een organisatie en de daarin werkzame individuen. Voor een goede dienstverlening aan slachtoffers is het naar mijn mening niet voldoende als een bepaald segment van de personeelsleden zich daarbij betrokken voelt. *Zowel* de top van een organisatie (met name politie en justitie) *alsook* de mensen op de werkvloer moeten het belang van de nieuwe taak inzien, want anders is het waarschijnlijk dat onder de druk van de dagelijkse beslommeringen toch weer aan andere opdrachten prioriteit wordt gegeven.

Onwenselijke hervormingen

Tot zover willen wij gaan in Nederland en eigenlijk niet verder. Een meer dwingende invloed van het slachtoffer op de loop van het strafgeding wijzen wij van

de hand. Zo zijn er onoverkomelijke bezwaren verbonden aan doorbreking van het vervolgingsmonopolie in die zin dat de slachtoffers een eigen vervolgingsrecht zouden krijgen, zoals bijvoorbeeld in Frankrijk wel voorkomt (en in Duitsland in de lichtere zaken). Van de argumenten hiertegen noem ik vooral het element van onaanvaardbare pressie. De verdachte kan een particuliere benadeelde intimideren teneinde van strafvervolging af te zien en omgekeerd kan een slachtoffer de dader een onevenredig hoge schadevergoeding afdwingen door een strafactie in het vooruitzicht te stellen. De procedure van artikelen 12 e.v. Sv lijkt dan ook een veel geschikter instrument voor een zeker particulier annex rechterlijk toezicht op bestuurlijke vervolgingsbeslissingen, waarmee onaannemelijke uitkomsten kunnen worden vermeden.

Versterken van de rechtspositie van slachtoffers van delicten mag niet een ongebreidelde wraakzucht gaan stimuleren. Daarom is het ook onverstandig een slachtoffer een plaats te geven als een soort hulp-officier van justitie. Slachtoffers moeten hun zegje kunnen doen, maar mogen geen afdwingbare medezeggenschap hebben over de straf die in een concrete zaak moet worden opgelegd of over de vraag of het Openbaar Ministerie een rechtsmiddel dient aan te wenden. In dit opzicht is bijvoorbeeld de slachtofferbeweging in de Verenigde Staten ver doorgeschoten: daar is in sommige staten zelfs de voorwaardelijke invrijheidstelling van een veroordeelde afhankelijk gesteld van de instemming door zijn slachtoffer. De eisen van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid komen dan volgens mij in onaanvaardbare mate onder druk te staan.

Slot

In het strafproces moeten slachtoffers netjes worden behandeld en waar mogelijk schadeloos gesteld. Zodoende kan secundaire victimisatie worden voorkomen. Maar we moeten goed beseffen dat deze bijdrage van juristen lang niet altijd voldoende is. Vaak zijn de gevolgen van delicten van dien aard dat deskundige medische, psychologische of maatschappelijke hulpverlening acuut noodzakelijk is. De jurist kan er hooguit naar streven de situaties te herkennen waarin dit het geval is. Alsdan dient hij een slachtoffer rustig en degelijk op de hoogte te stellen van de mogelijkheden tot hulpverlening die voor hem open staan.

Wanneer iemand het slachtoffer wordt van een delict, kan dat een traumatische gebeurtenis zijn. Vaak zijn de nadelige gevolgen van zodanige aard dat ze nooit meer letterlijk ongedaan kunnen worden gemaakt. We moeten onze verwachtingen daarom niet te hoog stellen en we moeten bij slachtoffers geen hoop wekken die nooit zal kunnen worden waargemaakt. Maar anderzijds moeten we doen wat we kunnen. We moeten de bestaande mogelijkheden voor slachtoffers optimaal exploiteren en we moeten concrete knelpunten in de bestaande regeling opheffen. Alleen dan kan de dogmatische pretentie worden geaccepteerd dat de overheid in strafrechtelijk verband namens de gelaedeerden de rechtsorde handhaaft en het algemeen belang behartigt.

Noten

1. Zie hieromtrent ook mijn proefschrift *Schadevergoeding voor slachtoffers van delicten in het strafgeding*, diss. Leiden, Nijmegen 1985.
2. Dr. Jonna Smit, *Reclassering, schadevergoeding en conflictbemiddeling; een inventarisatie*, 's-Hertogenbosch 1988.
3. Zie o.a. Erna Kok, *Nieuwe (trek?)pleisters voor slachtoffers van delicten*, *Proces* 1988, p. 123-134; H. van Soest, S.R.B. Walther, *Schadevergoeding en strafrecht*, *NJB* 1988, p. 1336-1341; P.W.G. de Beer, J.P.S. Fiselier, *Meer dan een dode mus...*, *Delikt en Delinkwent* 1988, p. 632-644.
4. Zie omtrent een aantal van de naar voren gebrachte bedenkingen mijn opstel *Recent developments in the Dutch criminal justice system concerning victims of crime*, een bijdrage voor het 6e Internationale Symposium van de World Society of Victimology, Jeruzalem, Israël 1988. Zie ook J.J.M. van Dijk, *Strafrechtshervormingen ten behoeve van het slachtoffer in internationaal perspectief*, in: *De actualiteit van het slachtofferschap*, *Justitiële Verkenningen* 9/1988, p. 7-27.
5. Zie in dit verband P.W.G. de Beer, *De schadevergoedingsstraf: twee mogelijke nadelen*, *Delikt en Delinkwent* 1988, p. 205-218.
6. Vergelijk W.J.B. Zeijl, *Beslagperikelen*, *Delikt en Delinkwent* 1980, p. 549-553; en F. Vellinga-Schootstra, *Beklagenswaardig beslag*, *Delikt en Delinkwent* 1988, p. 300-305 en de daar genoemde bronnen.
7. Zie L. Penders, *Guidelines for police and prosecutors; an interest of victims; a matter of justice*, bijdrage voor de Internationale conferentie over slachtofferhulp, Eerbeek, Nederland 1987.
8. In de Bondsrepubliek Duitsland wordt momenteel overwogen om aparte kamers te reserveren waar slachtoffers van delicten in het gerechtsgebouw kunnen wachten tot het moment waarop zij als getuige worden gehoord (of tot het moment waarop zij als belangstellende het eindonderzoek willen bijwonen).